

לילה אחד עזבת

עיונים וביאורים בפרשת השבוע

גליון תשיז
ערש"ק פרשת וארא

מדוע דיבר משה לפני פרעה בל"ה"ק?

"דם" ו"צפרדע" - חמימות וקרירות בעבודת ה'

גדר ביעור חמץ ומכות מצרים

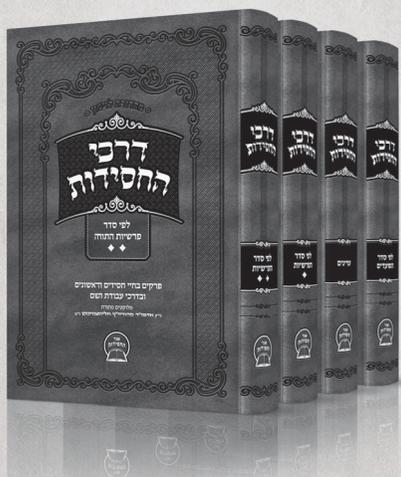
איך גיל פרישה מעניני יהדות

סט הספרים דרני החסידות

ענינים + מועדים
פרשיות - ב' כרכים

סט הספרים דרני החיים

לפי סדר פרשיות התורה
ועל מועדי השנה

ב' כרכים

900 עמודים כשני כרכים

כ-200 ליקוטים בנושאים נבחרים בין
אדם למקום ובין אדם להבדילו

מלוקטים מרבבות אגרות קודשו של
כ"ק אדמו"ר מליובאוויטש זי"ע

ב"ה

פתח דבר

בעזרי"ת.

לקראת שבת קודש פרשת וארא, הננו מתכבדים להגיש לקהל שוחרי התורה ולומדי, את קונטרס 'לקראת שבת' (גליון תשיז), והוא אוצר בלום בעניני הפרשה מתוך רבבות חידושים וביאורים שבתורת נשיא ישראל ומנהיגו, כ"ק אדמו"ר מליובאוויטש זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע.

וזאת למודעי, שבדרך כלל לא הובאו הביאורים כפי שנאמרו, ואף עובדו מחדש ונערכו ע"י חבר מערכת, ולפעמים בעת העיבוד הושמט ריבוי השקו"ט בפרטי הענינים והרחבתם עם המקורות כפי שהם מופיעים במקורם [ובפרט במדור "חידושי פוגיות", שמופיעים כאן רק עיקרי הדברים], ויש להיפך, אשר הביאורים נאמרו בקיצור וכאן הורחבו ונתבארו יותר ע"פ המבואר במקומות אחרים בתורת רבינו. ופשוט שמעומק המושג וקוצר דעת העורכים יתכן שימצאו טעויות וכיו"ב, והם על אחריות המערכת בלבד, ושגאות מי יבין.

ועל כן פשוט שמי שבידו הערה או שמתקשה בהבנת הביאורים, מוטב שיעיין במקורי הדברים (כפי שנסמנו על-אתר או בתוכן הענינים), וימצא טוב, ויוכל לעמוד בעצמו על אמיתת הדברים.

ויה"ר שנוכה לקיום היעוד "כי מלאה הארץ דעה את ה'", ונוכה לשמוע תורה חדשה, תורה חדשה מאתי תצא, במהרה בימינו ותיכף ומיד ממש.

בברכת שבתא טבא,
מכון אור החסידות

להזמנות: 718-770-3030
oh@chasidus.net

הכמות מוגבלת

משלוח חינם

האדם, זה צריך להתקבל כרמז מלמעלה, שבטח אפשר לנצל את זה באופן טוב, היינו על פי הוראת תורתנו הקדושה, ואם האדם מסודר כך שאינו זקוק לכסף לצרכי חייו, הרי ודאי שעל-ידי הכסף ביכולתו להגדיל את החלק שלו בנתינת צדקה או יותר נכון לתת את כל הכסף לצדקה ובפרט צדקה כזו שקשורה בקירוב לבות ישראל לאבינו שבשמים.

ולכן נראה לי שגם במקרה שלהם כיון שהחוק הכללי מזכה אותה בסכום מסויים כל חודש, אין זה אלא נכון וזכות עבורה לנצל את הזכות בכריאות ועל-ידי זה להגדיל במידה חשובה את ההשתתפות שלה ושל בעלה שיחיו בצדקה שעוסקת בחינוך ילדי ישראל לעשותם יותר יהודיים ולהיות יהודים כדרישת תורתנו הקדושה, והשם יתברך יעזור לה יחד עם בעלה שלאורך ימים ושנים טובות יוכלו לתת צדקה ביד רחבה ומלאה בכריאות ובשמחה.

(תרגום מאגרות קודש ח"ט ע' קז, אגרות קודש המתורגמות ח"ב ע' 621)

קובץ זה יוצא לאור לזכות
הני לומדי ותמכי אורייתא, רודפי צדקה וחסד,
ראשונים לכל דבר שבקדושה
ה"ה האחים החשובים
הרב החסיד ר' ישראל אפרים מנשה
והרב החסיד ר' יוסף משה
וכל בני משפחתם שיחיו
ולזכות אביהם ה"ה הרב החסיד
ר' מאיר שי'
זאיאנץ
ס. פאולו ברזיל
יהי רצון שיתברכו בכל מילי דמיטב מנפש ועד בשר,
ובהצלחה רבה ומופלגה בכל אשר יפנו, תמיד כל הימים

מכון אור החסידות	Or Hachasidus
סניף ארץ הקודש	Head Office
ת.ד. 2033	1469 President St. #BSMT
כפר חב"ד 6084000	Brooklyn, NY 11213
03-738-3734	United States
Likras@likras.org	(718) 534-8673

צוות העריכה וההגהה: הרב לוי יצחק ברוק, הרב משה גורארי,
הרב מנחם מענדל זרוקמן, הרב צבי הירש זלמנוב, הרב שלום חריטנוב, הרב מנחם
טייטלבוים, הרב אברהם מן, הרב יצחק נוב, הרב מנחם מענדל רייצס, הרב אליהו שוויכה

תוכן הענינים

ה. מקרא אני דורש

"ותעל הצפרדע" - צפרדע אחת?

מה המקור בכתוב לזה ש"היו מכין אותה [הצפרדע] והיא מתזת נחילין"? / איך קיים אהרן ציווי ה' "והעל את הצפרדעים" לשון רבים, אם העלה רק צפרדע אחת? / האם פירוש "ותעל הצפרדע" הוא שהצפרדע עלתה, או שהצפרדע העלתה צפרדעים? / ביאור בדברי רש"י על "ותעל הצפרדע" שבוה מיישב כמה קושיות בל' הכתוב

(עי' לקוטי שיחות חט"ז עמ' 79 ואילך)

ט. פנינים עיונים וביאורים קצרים

דבר והיפוכו במכת שחין / מדוע "שרט" לו שריטה בכותל?"

י. יינה של תורה

תועלת דיבורו של משה לפני פרעה בל"ק

מדברי רש"י עולה כי בנוסף לדיבורו של אהרן לפני פרעה, דיבר גם משה לפניו, ובלשון הקודש; ביאור ענין תמוה זה בהקדם ביאור בכללות שליחותו של משה כאן, ע"פ פנימיות הדברים

(עי' לקוטי שיחות חלק פז עמ' 74 ואילך)

יג. פנינים ר"ד דרוש ואגדה

"דב"ו"צפרדע" כעבודת האדם / בין "לא הגיע" ל"לא הוצק"

יד. חידושי סוגיות

כפולגתת ר"י ורבנן כביעור המין

יעמיק בביאור הגאון מרגצוב במח' זו, ועפ"ז יתלה בדבר גם מחלוקתם גבי חמץ שעבר עליו הפסח / יסיק דנחלקו כאן בהגדרת איסור בל יראה ובל ימצא ועפ"ז יבאר הפולגתת גבי האכלת חמץ לכלבי הפקר, ויקשר הכל לפולגתת התנאים בשיעור מכות שלקו המצריים

(עי' לקוטי שיחות חט"ז עמ' 87 ואילך)

יח. דרכי החסידות

"ושננתם לבניך" - כיצד?

הוספה - מתוך ספר 'דרכי החיים'

בטחון מונע גמגום

טיפול בחיתוך הדיבור ע"י בטחון בה' - הקשר בין הנפש לגוף

אין גיל פרישה מעניני יהדות

לימוד ממש רבינו אשר עבד כל ימיו את ה' ועבור בני", "לא נס ליחו ולא כהתה עינו" גם ביומו האחרון; בהפצת ידעות עוברים מתפקיד לתפקיד, אך "אדם לעמל יולד" וח"ו לא פורשים מהעבודה לחלוטין - הגיוס לצבא ה' לכל החיים; המשך העבודה באופן המתאים מחזק הבריאות, שימוש בכספי הפנס' לעניני צדקה

לקראת שבת - הוספה

כט

בגשמיות וברוחניות גם יחד, אשר באם בנוגע לכל עם ולכל מקום תלוי זה בזה, על אחת כמה וכמה בנוגע לעמנו עם קדוש בארץ ישראל ארץ הקודש, אשר לא רק תלויים זה בזה אלא חד הוא וק"ל.

ויהי רצון שיעשה גם בזה מתוך בריאות הנכונה ושמחה וטוב לבב, וזכות הרבים מסייעתו.

(אגרות קודש חכ"ז ע' רצג)

להמשיך בהוראה, עם פחות מאמץ

בשבוע הקודם שאלני עד"ז בנו שיחי' [האם לצאת לפנס' מוקדמת מפני מיחושיו], ועניתי שכדאי שימשיך בהוראה אלא להשתדל שתהי' בתנאים יותר קלים (פחות התאמצות וכו'),

- [כיון שאולי כהנ"ל ברובו - מנערווען [=לחץ] וגרעון בבטחון עצמי -

באם ככתבו בזה - יתברר אחרת, יתייעץ עם ידידים על אתר בנוגע לשאלותיו במכתב זה].

(אגרות קודש חכ"ז ע' רעא)

עבודה המתאימה בגיל מבוגר - בריאה לאדם

דרך אגב במה שכותב שמצטער על אשר אמו תחי' צריכה לעבוד בגיל כזה, מובן שלא כל העבודות שוות אבל באופן עקרוני דוקא בגיל כזה צריכים להשתדל שיהיו עסוקים באיזה עבודה שמועיל לענין היסח הדעת ממיחושים וכו' ורואים במוחש שעבודה (מתאימה לבריאות הגוף) היא מהענינים ההכרחיים לבריאות האדם.

(אגרות קודש ח"ד ע' תצא)

שימוש בכספי הפנס' לעניני צדקה

...בין דברים אחרים סיפר לי בעלה שיחי' גם אודות החוק במדינתכם, שלאחר גיל שבעים שנה מקבל כל אזרח פנס' מסויימת מהממשלה, והיא מוטרדת האם תקח את זה או לא.

כל דבר שנעשה בעולם ובפרט אצל יהודים הוא בהשגחה פרטית ויש בזה כוונה ותוכן מיוחד, וכשליהודי ישנה האפשרות להגדיל את ההשתתפות שלו בעניני תורה ומצוות, שלא לדבר אם האפשרות באה ללא מאמץ מיותר מצד

מקרא אני דורש

ביאורים ופירושים בפשוטו של מקרא

מסיימים תפקיד, מתחילים תפקיד אחר - "אדם לעמל יולד"

בנועם קבלתי מכתבו . . . ופותחין בתשואות חן על שימת לבכו לשלוח לי מאמרו¹³. ועל פי מנהג ישראל עתיק - אשתמש בהזדמנות זו להוסיף הערה ו"נופך משלי" בנוגע למכתבו וגם מאמרו.

במה שכותב "משהשתחררתי" כו' "ומדי פעם בפעם פונה בכתב ובעל פה" כו' - כבר מלתי אמורה במקרים מתאימים¹⁴, אשר הכתוב¹⁵ "אדם לעמל יולד" זהו תפקיד תמידי כל ימי חיי האדם עלי אדמות, להיות לא רק פעיל אלא גם באופן של "עמל" - עמל כמובן דתורתנו תורת אמת מגדירה מושג זה. במלים אחרות, אף שמשתחררים מאיזה תפקיד ומאיזו סיבות שהן, הרי זה רק מעבר מעמל מסוג אחד לעמל מסוג שני. ואם בכל אדם הדבר אמור, על אחת כמה בנוגע למי שהי' ראש באיזה ענין שיהי', ועל אחת כמה וכמה עורך ראשי, זאת אומרת איש אשר השפעה לו על הרבים.

ואם בכל מקום הדברים אמורים, על אחת כמה וכמה ב"פלטרין של מלך"¹⁶, "ארץ אשר תמיד עיני ה' אלקיך בה, מרשית השנה ועד אחרית שנה"¹⁷.

ובודאי יקבל הכתוב ברוח שנכתב, ובעיקר - במילוי התפקיד של כל אדם, ומכל שכן מסוג הנ"ל, כדברי חכמינו ז"ל¹⁸: "אני נבראתי לשמש את קוני".

(ממכתב כ"ג תמוז ה'תשמ"ג, לקוטי שיחות חל"ח ע' 471)

תענוג מיוחד שלא פרש מעסקנות ציבורית

...מובן שתענוג מיוחד גרם לי במה שכותב שחס ושלום לא פרש מעסקנות ציבורית ומתפקיד פעיל בכלל, כי אם אדרבה, שנבחר לתפקיד אחראי של ראש מועצה איזורית.

ויהי רצון שיצליח בתפקידו האחראי והנעלה הזה, ויבסס ויחזק את האזור

"ותעל הצפרדע" - צפרדע אחת?

מה המקור בכתוב לזה ש"היו מכין אותה [הצפרדע] והיא מתזת נחילין"? / איך קיים אהרן ציווי ה' "ותעל את הצפרדעים" לשון רבים, אם העלה רק צפרדע אחת? / האם פירוש "ותעל הצפרדע" הוא שהצפרדע עלתה, או שהצפרדע העלתה צפרדעים? / ביאור בדברי רש"י על "ותעל הצפרדע" שבזה מיישב כמה קושיות בל' הכתוב

"ויאמר ה' אל משה, אמור אל אהרן נטה את ידך במטך על הנהרות על היאורים ועל האגמים, והעל את הצפרדעים על ארץ מצרים. ויט אהרן את ידו על מימי מצרים, ותעל הצפרדע ותכס את ארץ מצרים. ויעשו כן החרטומים בלטיהם, ויעלו את הצפרדעים על ארץ מצרים" (פרשתנו ח, א-ג).

ובביאור הלשון "ותעל הצפרדע" - דלכאורה הרי היו צפרדעים רבים - מפרש רש"י: "ותעל הצפרדע - צפרדע אחת היתה, והיו מכין אותה והיא מתזת נחילים נחילים, זהו מדרשו. ופשוטו יש לומר: שירוק הצפרדעים קורא לשון יחידות, וכן 'ותהי הכנס' - הרחישה, פדוליייר"א בלע"ז, ואף 'ותעל הצפרדע' - גרינויליייר"א בלע"ז".

ולפום ריהטא צ"ע, למה הוצרך רש"י להאריך בפירושו ולהביא מדרש מחודש אשר "צפרדע אחת היתה והיו מכין אותה וכו'?" לכאורה, היה לו לפרש בפשטות, שזה שנאמר "צפרדע" הוא על שם המין, והיינו, שאף שעלו ריבוי צפרדעים, מכל מקום נקט הכתוב בשם "צפרדע" על שם מין הצפרדע נוכחו שפירש רש"י בפ' וישלח (לב, ו), על הפסוק "ויהי לי שור וחמור": "דרך ארץ לומר על שוורים הרבה 'שור', אדם אומר לחבירו כלילה 'קרא התרנגול' ואינו אומר 'קראו התרנגולים'". ועד"ז בכ"מ!

וכבר ביארו המפרשים (משכיל לדוד. תורה תמימה. ועוד), שבנידון דידן קשה לפרש בפשטות ש"צפרדע" הוא על שם מין הצפרדע - משום שאם כן היה הכתוב צריך לומר

(13) בו כתב על הפרישה מעבודתו בעיתונות. המו"ל.

(14) ראה גם תורת מנחם - התועדויות תשמ"ב כרך ג ע' 1209-1202.

(15) איוב ה, ז.

(16) במדב"ר פי"ט, יג. יל"ש עקב רמו תתסז.

(17) דברים יא, יב.

(18) קידושין בסופה.

"צפרדע" בכל הפרשה; ובפועל, עשר פעמים בפרשה זו נאמר "צפרדעים" לשון רבים, ורק בכתוב דידן שינה ואמר בלשון יחיד!

משינוי זה מוכח, שבכללותו היו "צפרדעים" בלשון רבים (וכהלשון בכל הפרשה), ודוקא בעת העלייה היתה "צפרדע" בלשון יחיד ("ותעל הצפרדע") – וע"ז מפרש רש"י (בפירושו הראשון) שבאמת עלתה מן היאור רק צפרדע אחת, ורק אחר כך באו ממנה ריבוי צפרדעים.

ב. ויש להוסיף בביאור הענין – בעומק יותר, ובהקדים:

לפי הנ"ל (ס"א), מובן המקור לחדש שבעת העלייה היתה רק צפרדע אחת, ולכן נאמר "ותעל הצפרדע" בלשון יחיד; אך עדיין יש לדקדק – מנין לנו שריבוי הצפרדעים באו ע"י ש"היו מכין אותה והיא מתזת נחילים נחילים?"

ובאמת שבגמרא (סנהדרין סז, ב ובפרש"י. ועד"ז בשמור"ר פ"ד, ד) מבואר בזה באופנים אחרים [שלכאורה קרובים יותר לדרך הטבע], וכמו שהצפרדע האחת "שרקה להם ושמעו קולה כל הצפרדעים שבעולם והם באו", או שהצפרדע "השריצה ממעיה ויצאו ולדות"; ומה טעם בחר רש"י לפרש (ע"ד דברי התנחומא בפרשתנו ובתדב"ר פ"ז) דוקא באופן של נס היוצא מגדר הטבע לגמרי – שהצפרדעים הרבים באו על ידי שהכו בצפרדע "והיא מתזת נחילין נחילין"?

ג. וביאור הענין:

הקושי בכתוב "ותעל הצפרדע" הוא (לא רק שינוי הלשון – שבכל הפרשה נאמר "צפרדעים" ל' רבים וכאן שינה הכתוב ונקט "צפרדע" ל' יחיד, אלא) שלכאורה לא קיים אהרן בשלימות את ציווי ה':

הקב"ה הורה לאהרן "נטה את ירך במטך . . . והעל את הצפרדעים על ארץ מצרים", והיינו, שאהרן יעלה בפעולתו ש"ו "צפרדעים" רבים – ואיך יתכן איפוא שבסיפור על קיום הציווי בפועל נאמר "ותעל הצפרדע", שמשמעו ש"ע" פעולת אהרן עלתה צפרדע אחת בלבד?!

[ולהוסיף, שבציווי הקב"ה על מכות אחרות נראה שאהרן (או משה) צריך רק לעשות ההכנה להמכה, ואילו המכה תבוא (כא"ל) מעצמה. וכמו במכת דם: "קח מטך ונטה ירך על מימי מצרים . . . ויהיו דם" (ז, יט); במכת כינים: "והך את עפר הארץ . . . והיה לכנים" (ח, יב); ועד"ז בשאר המכות. ובפרט מודגש הדבר במכת ארבה, שם נאמר (כא, י, יב): "נטה ירך על ארץ מצרים . . . ויעל [הארבה] על ארץ מצרים ויאכל את כל עשב הארץ וגו'" (ולא: "והעל על ארץ מצרים") – היינו, שלאחר הטיית ידו של משה יבוא הארבה מאליו.

יותר ויותר, והובטחנו⁹ הבא לטהר – ועל פי דיוק רבנו הזקן¹⁰: לטיהר ולטהר אחרים – מסייעין אותו סיוע רב.

(אגרות קודש חכ"ז ע' לה)

הגיוס לצבא ה' – לכל החיים!

תקותי אשר אף שכותב שרתוק הוא למיטתו (ורופא כל בשר ישלח לו רפואה שלמה וקרובה) ואינו שליח צבור וכו'¹¹, הרי כמדובר כמה פעמים שונה גיוסם של כל איש ואשה הישראלים בצבאות ה', אשר הוא לכל משך ימי החיים ואין שייך בזה פרישה והתפטרות וכיוצא בזה, שהרי הגיוס בצבא ה' הוא מיום הולדו ומקודם לזה בורא אותו ומחיי ומחדש בכל רגע ורגע, כמבואר בספר תניא קדישא¹², שגם כבודו מצטט אותו במכתבו. ואם אפילו אינו במצב של שליח צבור כמו שכותב, פירושו למעשה הוא שהשרות בצבא ה' [הוא] באופן אחר מהשרות שלפני זה, אבל גם עכשו מגויס ויש לו תפקיד לפי ערכו. והרי רואים בצבא כפשוטו שישנו מפקד אנשי חיל יוצאי צבא, ומסביב לזה מנגנון של בני אדם גדול ביותר שלכל אחד מהם תפקיד שלו אשר בלעדו אי אפשר לאנשי החיל למלא תפקידם הם.

ואם בכל מקום ובכל תקופה הדברים אמורים, על אחת כמה וכמה בארצנו הקדושה המוקפת צרים ואויבים בגוף וצרים ואויבים ברוח, ובנוסח הידוע ששמעתי מכמה מארצנו הקדושה המבקרים כאן, אשר כל אחד ואחד החי עתה בארצנו הקדושה יש לו הרגשה אשר נמצא בחזית ובמצב של היכוננות. ובודאי גם בזה אין צורך באריכות לדכותי.

ויהי רצון אשר אף שכאמור תקותי שגם עתה מתעסק לטובת הרבים ככל האפשרי, הרי יוטב ויתוסף במצב בריאותו ויוסיף גם כן בעבודה האמורה, אשר הזמן גרמא לזה ובהוספה ביותר וביותר.

ככבוד ובברכה לבריאות בגשם וברוח גם יחד ובתוספת ברכה החסידותית – מתוך שמחה וטוב לבב.

(אגרות קודש חל"ב ע' רה)

9 ראה שבת קד, א. יומא לח, ב.

10 לקוטי תורה דרושי שמע"צ ד"ה ה' לי בעוזרי פ"ה (פט, ד ואל"ך).

11 הנמען שימש כאיש ציבור. המו"ל.

12 שער היחוד והאמונה פ"א.

לגשת להשיג אפילו חלק אחד מני אלף ממדרגת (משה רבנו), "הרי נפתר גם זה בתורה, להורות - על-פי המשך לשון רבנו הזקן שם: "אפס קצהו ושמך מנהו מרוב טובו ואורו מאיר לכללות ישראל כו' רק שהארה זו היא בבחינת הסתר והעלם גדול בנפשות כל בית ישראל", וצריך להוציאה מן הכח אל הפועל בהשתדלות עצמו.

וכל זמן אשר עם בני-ישראל, אפילו אחד מבני-ישראל, נמצא בגלות, כפשוטה, ועוד יותר בגלות ושעבוד לתרבות העולם ומהלך מחשבתם, אין פנאי לא למנוחת הנפש ולא למנוחת הגוף.

(אגרות קודש ח"ב ע' כו-ז)

עת דרישה ולא עת פרישה

...ארשה לעצמי להביע תקותי אשר בהתחשב עם המצב המתוח ביהדות העולם בכלל, ובמדינות מסוימות בפרט, לא יתחשב עם הנוהג וישאר על כהונתו עוד משך שנים, כי עת דרישה היא ולא עת פרישה, והרי זכות הרבים מסייעתו להצליח לחזק בדק הדת ומסורת אבות בשלמותה מבלי פשרות חיו, שהרי כל פשרה נוטה מן האמת, תורתנו תורת אמת הנתונה מה' אלקים אמת. ויהי רצון שיעשה ויצליח מתוך בריאות הנכונה ובשמחה ובטוב לבב.

(אגרות קודש ח"ג ע' רסא)

בהפצת היהדות ובפרט בחינוך - אין גיל פרישה!

...מובן שעיינתי בשימת לב בתוכן מכתבו. ובסיום מכתבי לעיל גם כן תגובתי לסיום מכתבו אשר "מגיע בתוך שנה זו לגיל פרישה מהעבודה". ובודאי שאין צורך לדכוותי דמר להערה שאין גיל פרישה מעבודה בהפצת היהדות, ובמיוחד בשטח החינוך. ואדרבה, על פי ההוראה דמעלין בקודש⁷ צריך להיות היפך דפרישה, היינו הוספה ועלי.

ואפילו אם תמצא לומר שבמוסד מסוים או במשרה מסוימת ישנן הגבלות המצריכות פרישה וכו', הרי בלשון הכתוב⁸ כל הארץ לפניך, ומי כמוהו יודע גודל האחריות ורציניות המצב בהפצת היהדות המסורתית בלי פשרות, ובפרט בנוגע להנוער, ואין הזמן מוכשר כלל וכלל לפרישה וכו' כי אם אדרבה להוספה

(6) הנמען הרב ישראל ברוידי, שימש כרב הראשי למדינות בריטני. המו"ל.

(7) ברכות כח, א. וש"נ. זהר ח"ג קסב, ב.

(8) בראשית יג, ט.

אמנם במכת צפרדע לא נאמר "נטה את ירך במטך . . . ויעל הצפרדעים על ארץ מצרים", אלא "והעל את הצפרדעים" - היינו, שעליית הצפרדעים בפועל צריכה להיות על ידי אהרן, וזהו שקשה: איך קיים אהרן ציווי זה אם עלתה רק צפרדע אחת?].

ד. וליישוב זה מפרש רש"י, שצפרדע זו היתה "מתזת נחילים נחילים" של צפרדעים. כלומר: הצפרדעים ניתזו מתוך הצפרדע עצמה; ונמצא, שבהעלאת צפרדע זו קיים אהרן את הציווי "והעל את הצפרדעים" לשון רבים, כי הוא העלה צפרדע זו שבה היו "כלולות" צפרדעים רבות שניתזו ממנה.

[ועל דרך התזת מים, שאין בוראים על ידי ההתזת מים חדשים, אלא שאותם מים עצמם מתפרדים ונחלקים (על ידי שמכים בהם), כך כאן, הצפרדע היתה "מתזת נחילים נחילים" שבאו מתוכה עצמה (ועל ידי ההכאה נתפשטו ונפרדו)].

וזה אינו אלא לפירוש זה; מה שאין כן להפירושים האחרים שבדברי חז"ל, לא העלה אהרן בפועל אלא צפרדע אחת, והצפרדעים התרבו על ידי פעולה נוספת של הצפרדע (ש"השריצה" או "שרקה להם"), ולא שבאו מתוך הצפרדע עצמה. ואם כן עדיין לא יהיה מובן, כיצד קיים אהרן את הציווי "והעל את הצפרדעים". ולכן הוכרח רש"י לפרש ש"מתזת נחילים נחילים", שדוקא בדרך זו אתי שפיר.

[ובזה יומתק גם שלא כתב רש"י מי הוא שהכה את הצפרדע - ודלא כבמדרשים הנ"ל (סוף ס"ב) ששם איתא ש"היו המצרים מכין אותה" - כי כוונתו היא רק לבאר שב"צפרדע" האחת היו "כלולות" צפרדעים רבים, ולענין זה אין נפק"מ כלל מי הוא שהכה בה].

ה. והנה, הביא רש"י מדרש זה כפירוש ראשון - ורק לאחר מכן המשיך והביא שלפי "פשוטו" אפשר לפרש שהלשון "צפרדע" מכוון ל"שירוף הצפרדעים"; ומזה מובן, שלדעתו פירוש המדרש הוא העיקרי (יותר מאשר הפירוש שלפי "פשוטו").

ואמנם, כבר כתבו המפרשים שע"פ דקדוק לשון הקודש אין הפירוש של "שירוף הצפרדעים" חד וחלק (ראה משכיל לדוד. ועוד) - אך סוף סוף, איך יתכן שרש"י יתפוס לעיקר את דברי המדרש ש"היו מכין אותה והיא מתזת נחילין נחילין", שלכאורה אין להם כל רמז בלשון הכתוב?

ונ"ל בזה דבר חדש, שבאמת אפשר להעמיס את פירוש המדרש גם בלשון הכתוב, והיינו:

את התיבות "ותעל הצפרדע" יש לפרש בשני אופנים - גם בלשון פועל, שהצפרדע עלתה (כתוצאה מפעולת אהרן); וגם בלשון מפעיל, שהצפרדע העלתה צפרדעים אחרות (ראה גם מלבי"ם על אתר). וזהו איפוא עומק כוונת רש"י, שיש לפרש את התיבות

אין גיל פרישה מענייני יהדות

לימוד ממשה רבינו אשר עבד כל ימיו את ה' ועבור בני"י, "לא נס ליחו ולא כהתה עינו" גם ביומו האחרון; בהפצת יהדות עוברים מתפקיד לתפקיד, אך "אדם לעמל יולד" וח"ו לא פורשים מהעבודה לחלוטין – הגיוס לצבא ה' לכל החיים; המשך העבודה באופן המתאים מחזק הבריאות, שימוש בכספי הפנסי' לענייני צדקה

וּמִשָּׁה בֶּן שְׁמֹנִים שָׁנָה וְאַהֲרֹן בֶּן שְׁלֹשׁ וְשְׁמֹנִים שָׁנָה
בְּדַבְרָם אֶל פְּרַעֲהַ

ועם כל זקנתם השכימו והזכרו ללפני קונס (ואל"א ז, ז. ספורנו)

"לא נס ליחו ולא כהתה עינו" – למרות הגיל

...אם בימים ההם. . היה מר איש המעשה ולא חס [על] כל יגיעה והשתדלות וכו' שנוסף על פעילותו הוא גם אחרים יעשו כמוהו – האומנם לדעתו דווקא עתה הזמן שיסתפק בכתיבה וכו' וכו'??...

...רגיל בפי הבריות לענות בכגון זה, אשר השנים אין מוסיפות מרץ, ובגיל מסויים בא הזמן למנוחה מעבודה וכו'. אבל לדעתי גם זה נוגד לרוח תורתנו, תורת-חיים – הוראה בחיים, אשר דווקא בקריאת הסיום שלה, ובתור הקדמה להתחלת הקריאה דבראשית, מציינת התורה³ אשר משה רועה ישראל "לא נס ליחו ולא כהתה עינו" גם ביומו האחרון של שנתו המאה ועשרים.

שלכאורה לא מובן כלל בנוגע למשה רבנו שקבל תורה מסיני וכו',⁴ מה נוגע ומה הוראה בזה אשר לא נס ליחו ולא כהתה עינו, בגשמיות ובפשטות בלימוד התורה וקיום מצוותי? ואחד הביאורים בזה הוא לשלול טענה האמורה שכשמגיעים לגיל מסויים בא זמן למנוחת הגוף ומנוחת הנפש.

ולהוסיף, בלשון רבנו הזקן⁵: "ואף כי מי הוא זה ואיזה הוא אשר ערב לבו

(3) דברים לד, ז.

(4) ראה אבות רפ"א.

(5) תניא פרק מד (סג, א).

ה' לנגדי תמיד", ואשר הוא ית' הוא עצם הטוב ורוצה להיטיב לברואיו, ומשגיח בהשגחה פרטית על כל אחד ואחד, וכמבואר ענינים אלו ביחוד בתורת החסידות - הרי ימעט זה ויחליש התופעות בלתי רצויות בחוסר בטחון ויראת בני אדם, וכמו שכתוב "ה' לי לא אירא".

(אגרות קודש ח"ט ע' רצז)

פנינים

עיונים וביאורים קצרים

מדוע "שרט לו שריטה בכותל"?

הנני מממיר כעת מחר ברד כבד

כעת מחר - כעת הזאת למחר, שרט לו שריטה בכותל למחר כשתגיע חמה לכאן ירד הברד (פ, יח. רש"י)

לכאורה צ"ע, מג"ל לרש"י שמשה לא רק קבע לפרעה הזמן שירד הברד ("כעת הזאת למחר") אלא גם "שרט לו שריטה בכותל, למחר כשתגיע חמה לכאן ירד הברד". ואין לומר לפי שזו היתה הדרך היחידה אז לברר ולידע שעה מדוייקת ביום - שהרי ודאי היו אז מכשירים שונים לידע השעות, כמו שעון מים וכיו"ב.

ויש לומר הביאור בזה:

בדברי ההתראה למכת ברד נאמר "כי בפעם הזאת גוי תדע כי אין כמוני בכל הארץ", והיינו שמכה זו (יותר מכל המכות הקודמות) תוכיח ברור את כחו של הקב"ה. ועפ"ז, מטרת משה באמרו "כעת הזאת למחר" היתה שכאשר פרעה יראה שלא זו בלבד שדברי ה' מתקיימים, אלא שהם מכוונים להרגע ממש שבו קבע שתתחיל המכה, הרי אי אפשר לו להיות בספק כלל שאכן יד' עשתה זאת. וזהו גם ההכרח לומר ש"שרט לו שריטה בכותל" ולא אמר סתם "כעת הזאת למחר", דכיון שקביעת הזמן היתה כדי להראות לפרעה שהקב"ה יכול לכוון את הרגע ממש - לא ה' מקום לסמוך על מורה-השעות שה' בידי פרעה וחרטומו - כי יתכן שאין מורי-שעות אלו מדוייקים, או שהחרטומים יטעו בחשבונם, וידמו שמשה לא כיוון את הרגע (וע"ד פרש"י לקמן (בא יא, ד) גבי מכת בכורות "שמא יטעו אצטגניני פרעה כו"), ולכן מוכרחים לומר שעשה איזה סימן שאי אפשר לטעות בו. ולכן פירש רש"י ש"שרט לו שריטה בכותל, למחר כשתגיע חמה לכאן ירד הברד", כי סימן זה אינו תלוי בידי אדם אלא בידי שמים (במהלך החמה) ולא תיתכן בו טעות כלל.

(ע"פ לקוטי שיחות חל"א עמ' 41 ואילך)

דבר והיפוכו במכת שחין

ולא יכלו החרטומים לעמוד לפני משה מפני

השחין

(ט, יא)

הקשו המפרשים, מפני מה דוקא במכת שחין מצינו ש"לא יכלו החרטומים לעמוד לפני משה", ותירצו באופנים שונים (ראה רמב"ן כאן, ועוד).

ויש לבאר זה, בהקדים מה שמצינו במכת שחין דבר שלא מצינו במכות אחרות. והוא שבמכה זאת נצטוו משה ואהרן לעשות כמה פעולות טבעיות. ולדוגמא:

א. היו צריכים לקחת פיח כבשן דוקא, שגדלה חמימותו ביותר. ב. בזה גופא לא די לקחת קומץ אחד, אלא היו צריכים דוקא מלוא חפנים של משה ושל אהרן. ג. משה ה' צריך לזרוק את פיח הכבשן בכוח, כאילו יגיע פיח זה בכח זריקתו בכל ארץ מצרים. שמכל זה ה' אפשר להבין שהמכה הגיעה ע"י פעולה טבעית.

ולאידך, ה' ברור לכל, שלאמיתתו של דבר, לא גרמו דברים אלו למכת השחין. שהרי, כאשר זרקו את הפיח כבר לא ה' חם, וגם כאשר זרק משה בכוח מלא חפנים שלו ושל אהרן, א"א ה' בדרך הטבע שיגיע עי"ז בכל ארץ מצרים!

וזהו ש"לא יכלו החרטומים לעמוד לפני משה", כי לא מצאו ידיהם ורגליהם בהבנת מכה זו. דאף שהבינו כבר מקודם שביכולת הקב"ה לעשות נסים גלויים, אבל חשבו שזה רק ע"י פעולות הבאות מלמעלה, ולא היו יכולים להבין שגם באמצעות פעולות טבעיות יעשה הקב"ה נסים גלויים כאלו.

(ע"פ לקוטי שיחות חל"א עמ' 30 ואילך)

"ה' לי לא אירא"

במענה למכתבה... בו כותבת מצבה בנוגע לדבור וכו'.

ולפעמים הכי קרובות קורה זה מפני מאורע שהי' קשור בעצבים ומתיחותם, שלכן נוסף על מילוי הוראת הרופאים שתשאל בעצתם, תתחזק בכטחונה בהשי"ת המשיגה על כל אחד ואחת בהשגחה פרטית, ואז הרי נאמר' "ה' לי לא אירא", וכשתמעט מדת היראה, בדרך ממילא יתמעט גם הגמגום וכו'.

והעיקר בכל האמור, והרי כל דבר תלוי בברכת השי"ת יוצר האדם ומנהיגו, לכן הרי הנהגה בחיי היום יומים מתאימה להוראת תורתנו תורת חיים ובקיום מצותי', הרי זה גם צנור וכלי לקבלת ברכת השי"ת בהמצטרך, ובפרט שכל אחת מבנות ישראל נקראת בת שרה רבקה רחל ולאח.

(אגרות קודש חכ"ב ע' קצ)

הבטחון ייטיב הדיבור בדרך ממילא

...ועלי להוסיף ועיקר הוא, אשר בכלל תלוי הוא במדה חשובה על כל פנים בבטחון עצמו ובמצב העצבים, שלכן העצה היעוצה בכ"א אפילו כשעושים איזה טפולים - שיתחזק האדם במדת הבטחון, שהיא יסוד אמונתנו, בטחון בהשם יתברך שהוא בורא עולם ומנהיגו ומשיגה בהשגחה פרטית על כל אחד ואחד ועצם הטוב הוא, שמזה מובן בלשון נעים זמירות ישראל, "ה' לי לא אירא", שזהו שולל הכושת מפני בני אדם שבסביבם נמצא, ותקוה חזקה אשר השי"ת ינחהו בטוב לפניו, וככל שיוחקק עוד בהבנתו שעומד לפני ממה"מ הקב"ה - יתמעט החשש מה יאמרו העומדים אצלו על אופן דבורו, ויוטב הדבור בדרך ממילא, ובפרט ביחד עם הטפול.

ומאחר שלכל דבר צריכים לסייעתא דשמיא, מובן שעליו להוסיף בהתמדה ושקידה בלימוד התורה והידור בקיום מצותי', ואין לך דבר העומד בפני הרצון.

(אגרות קודש חיי"ט ע' קסא-ב)

שויתי ה' לנגדי תמיד

...כך להעיר אשר ברוב הפעמים קשור ענין הגמגום בחוסר בטחון עצמי ויראת בני אדם, שמזה מובן אשר כשיהי' חקוק במוחו תמיד הענין ד"שויתי"

(1) תהלים קיח, ו.

(2) תהלים טז, ח.

יינה של תורה

ביאורים בעניני הפרשה על דרך החסידות

תועלת דיבורו של משה לפני פרעה בלה"ק

מדברי רש"י עולה כי בנוסף לדיבורו של אהרן לפני פרעה, דיבר גם משה לפניו, ובלשון הקודש; ביאור ענין תמוזה זה בהקדם ביאור בכללות שליחותו של משה כאן, ע"פ פנימיות הדברים

א. בהמשך לטענת משה רבינו לקב"ה "הן אני ערל שפתים ואיך ישמע אלי פרעה" נאמר בכתוב (פרשתנו ז, א-ב): "ויאמר ה' אל משה ראה נתתיך אלקים לפרעה ואהרן אחיך יהי' נביאך. אתה תדבר את כל אשר אצוך ואהרן אחיך ידבר אל פרעה גו". וברש"י מפרש "אתה תדבר - פעם אחת כל שליחות כפי ששמעת מפי, ואהרן אחיך ימליצנו ויטעימנו באזני פרעה".

והנה, ממשעות דברי רש"י עולה, ד"אתה תדבר" אין פירושו שמה ידבר לאהרן ואהרן ימסור את הדברים לפרעה, אלא, דגם משה רבינו ידבר לפני פרעה. ורק שדיבורו הי' רק "פעם אחת", ואהרן "המליץ" ו"הטעים" את הדברים.

ועוד עולה מפירושו, שדיבורו של משה לפני פרעה הי' "כפי ששמעת מפי" - והיינו, שמה רבינו מסר את הדברים לפני פרעה בלשון הקודש (כפי ששמע מפי הקב"ה), ו"ימליצנו" שנאמר באהרן הוא פעולת תרגום (וכמו "כי המליץ בינותם" (מקץ מב, כג)).

ולכאורה, דבריו בזה תמוהים ביותר. דמאחר ואהרן מסר לפרעה את הדברים בהרחבה והטעמה, מאי טעמא הוצרך גם משה לדבר לפני פרעה? ומה גם שדיבורו הי' בלשון הקודש - כך שכלל לא הי' באפשרות פרעה להבין את דבריו.

ב. והנראה לכאור בזה ע"פ פנימיות הדברים [הביאור בזה ע"פ פשט ראה בארוכה בלקוטי שיחות חלק טז עמ' 69 ואילך. נדפס ב'לקראת שבת' גליון עו]:

דהנה, בביאור הכתוב "ראה נתתיך אלקים לפרעה" מפרש רש"י "נתתיך אלקים לפרעה – שופט ורודה לרדותו במכות ויסורים". ובדרושי חסידות ביארו זה ע"פ פנימיות הדברים, דמצד עצמו לא הי' ביכולת משה לשבור את ה'קליפה' דפרעה, ובדיבור זה ניתן למשה הכח לזה, כדלקמן.

דהנה, אמרו רז"ל (ברכות ז, ב) "אם ראית רשע שהשעה משחקת לו אל תגרה בו". והיינו, דהגם שבד"כ יש בכח הצדיקים 'להתגרות' ולהכניע את הרשעים (וכמו 'נתן בו עיניו ועשהו גל של עצמות' (שבת לד, א)), הנה יש פעמים שאין זה אפשרי.

והסיבה לזה היא, מפני שהקליפות יש בהם 'ניצוצות' קדושה גבוהים ביותר (אשר רצון הקב"ה בזה הוא, שאנו נברר ניצוצות קדושה אלו, ונשיבם למקורם שבקדושה). ולזאת יש בהקליפות תוקף וכח מיוחד, שאפילו לצדיקים אין יכולת להכניעם. ורק הקב"ה, שהוא כל יכול, יכול להכניעם. וככתוב (איוב מ, יא-יב) "ואם זרוע כאל לך . . . וראה כל גאה והשפילהו . . . והדוך רשעים תחתם" – דאפילו רשע שהוא "כל גאה", ביכולת הקב"ה להשפילו וכו'.

וזהו מה שנאמר כאן למשה "ראה נתתיך אלקים לפרעה": דהגם שפרעה הי' אז בתקפו (ועד ש"לא הי' עבד יכול לברוח ממצרים" (פרש"י יתרו יח, יט)), ובאופן רגיל לא הי' שייך כלל להכניעו, נתן לו הקב"ה כח להכניע את פרעה, ועד 'לרדותו במכות ויסורים' (כלשון רש"י).

ג. והנה, כח מיוחד זה – להכניע את הקליפה בעודה בתקפה, ניתן למשה דוקא:

דהנה, בענין מתן תורה נאמר (ע"י משה רבינו) "אנכי עומד בין ה' וביניכם . . . להגיד לכם את דבר ה'" (ואתחנן ה, ה). אמנם, בפסוק לפני זה נאמר "פנים בפנים דבר ה' עמכם". ולכאורה צריך להתאים תוכן הכתובים – דאם "אנכי עומד בין ה' וביניכם" (והיינו, שמשה הוא ה'ממוצע' להעביר את דבר ה' לבנ"י), כיצד "פנים בפנים דבר ה' עמכם"? אך באמת אין זו קושיא כלל. דהנה, מצינו ראינו ב' סוגי 'ממוצעים' – ישנו ממוצע ה'מפסיק' (בין המשפיע להמקבל), וישנו ממוצע ה'מחבר', כדלקמן.

ויובן בהקדם משל גשמי:

הממוצע באופן הא' הוא ע"ד מה שמצינו שבימי חכמי הגמ' היו החכמים מעמידים 'אמורא' בעת דרשותיהם, שהוא הי' שומע את הדברים מהחכם ומעבירם אל העם. דבאופן זה הוא ממוצע ה'מפסיק' – דהרי דברי החכם אינם עוברים אל השומעים כפי שהם, אלא הממוצע (האמורא) 'מקבלם' לתוכו, והוא מעביר את הדברים להשומעים כפי הבנתו.

אך ישנו ממוצע באופן נוסף, והוא ע"ד הכלי הנקרא 'משפך', דהוא 'ממוצע' להעביר המשקין. אך באופן זה הוא ממוצע ה'מחבר' – דהמשקין נשארים כפי שהם, ורק שהם עוברים באמצעות הכלי.

בטחון מונע גמגום

טיפול בחיתוך הדיבור ע"י בטחון בה' – הקשר בין הנפש לגוף

עַרְל שְׁפָתַיִם (וארא ה, יב)

השלוח והבטחון העצמי הנדרש

ולכתבו בנוגע לגמגום, כיון שעל האדם לעשות את התלוי בו בדרך הטבע – ישאל ויעשה כדעת רופא, אלא ועיקר, שעליו להוסיף בהתמדה ושקידה בלימוד התורה נגלה וחסידות, והלימוד יהי' כהוראת חז"ל מביא לידי מעשה קיום המצות בהידור, שנוסף על העיקר שכן הוא ציווי הקב"ה – הרי זה גם הדרך לקבלת הברכה שהוא "הרופא כל בשר ומפליא לעשות", ורופא בשר ודם שלוחו הוא.

ורואים במוחש שבנוגע לגמגום מועילה בפרט ההתחזקות במדת הבטחון בהשם יתברך שהוא המשגיח על כל אחד בהשגחה פרטית, כיון שסיבה חשובה במיחוש האמור, הוא העדר שלוח נפשית ובטחון עצמי ככל הדרוש.

(אגרות קודש חכ"ד ע' קע)

הקשר לכח המחשבה

במענה על מכתבו מח' טבת, בו כותב אודות חיתוך הדבור שלו שדורש הטבה.

וצריך להתייעץ עם רופא מומחה במקצוע שכמה טפולים חדשים חדשו בזמן האחרון המועיל בכגון דא, וכיון שלרובא דרובא הרי זה קשור גם כן עם כח המחשבה, הנה ככל שימעט בשימת לב לאופן דבורו ולא יתרגש מזה שלעת עתה אינו כדבעי – יתוסף בהצלחת הטפול ויוסיף בהטבת המצב, ופשוט שככל שיוסיף בהתמדה ושקידה בלימוד התורה והידור בקיום המצות יתוסף בכרכות השי"ת נותן התורה בהמצטרך לו בכלל ובהנ"ל בפרט. בודאי יודע מתקנת קדמונים לאמר – בכל יום לאחר תפלת השחר – השיעור תהלים חדשי כפי שנחלק התהלים לימי החדש, ועל כל פנים ישמור על זה מכאן ולהבא.

(אגרות קודש ח"ד ע' עדר-ה)

וכהמשל הזה, כן הוא ה'ממוצע' דמשה רבינו - "אנכי עומד בין ה' וביניכם . . להגיד לכם את דבר ה'": דמשה רבינו, מחמת גודל ועוצם ביטולו להקב"ה, שהוא לא ה' נרגש כלל כמציאות לעצמו, הנה כשמסר דברי הקב"ה לבנ"י, ה' זה כאילו נאמרו הדברים ע"י הקב"ה בעצמו. וכמאמר "שכינה מדברת מתוך גרונו של משה".

ולזאת, מאחר ודיבורו של משה (בשליחות הקב"ה) ה' כדיבור הקב"ה ממש, לכן על-ידו דוקא נתגלה כחו ויכלתו של הקב"ה, לבטל כח הקליפה דפרעה בעוד שהיא בתקפה - "נתתיך אלקים לפרעה", "לרדותו במכות ויסורים".

ד. ומעתה מבואר היטב מאי טעמא ה' מוכרח שמשה ידבר לפני פרעה, ולא ה' די דיבורו של אהרן:

דמכיון שהיתה צריכה להיות כאן שבירת קליפת פרעה, שהיתה אז בתקפה (כנ"ל), הנה זה אפשרי רק בכחו של משה. ולזאת ה' מוכרח שמשה בעצמו ידבר לפני פרעה.

והגם שדיבורו ה' בלשון הקודש, שפרעה לא הבינו כלל - הנה ג"ז מבואר: דמאחר ודיבורו של משה כאן לא ה' בשביל ענין של הסברה וכדו', אלא רק בכדי להביא את הכח האלקי בכדי לשבור את קליפת פרעה - הנה בשביל ענין זה, אין כלל צורך שפרעה יבין את דבריו.

[ובזה מתבאר ג"כ מה שה' משה צריך לומר את הדברים באותם התיבות בדיוק כפי שאמרם הקב"ה (וכלשון רש"י "כפי ששמעת מפי"): דמכיון שפעולת משה זו היתה כש"יח ה' - להביא את כחו של הקב"ה בכדי לשבור הקליפה, כנ"ל, לכן הוצרך להביא את שליחות הקב"ה כפי שהיא - באותו האופן שאמרה הקב"ה, וע"ד "שכינה מדברת מתוך גרונו של משה", כנ"ל].

הוספה

מכתבי עצות והדרכות
בעבודת השי"ת ובחיי היום יום
מתוך סט הספרים דרכי החיים

פרשת וארא

פנינים

דרוש ואגדה

בין "לא הגיע" ל"לא הוצק"

ויחדלו הקולות והברד ומטר לא נתך ארצה

לא נתך - לא הגיע, ואף אותן שהיו באויר לא הגיעו לארץ... ומנחם בן סרוק חיברו.. לשון יציקת מתכת... לא נתך לארץ, לא הוצק לארץ (מ, לג. רש"י)

במקום אחר (ראה במקור הדברים הנסמן להלן בארוכה בזה) נתבאר עומק שני הפירושים ברש"י שהם שני פירושים במה שקרה לטיפות המטר שהיו בדרךן לרדת ארצה בעת שחדלה מכת הברד. לפירוש הראשון "לא הגיע" - נשאר הטיפות ונעצרו באויר, ולפירוש השני "לא הוצק" - חדלו הטיפות מהיות דבר נוזל, ואיבדו את תכונת הנוזלות שבהן, והיינו, שאבדו והתבטלו לגמרי.

ויש לבאר החילוק בין שני פירושים אלו בעבודת האדם לקונו:

המכות הרי הגיעו לפרעה בגלל חטא המרידה שלו בהקב"ה, ועל זה שלא הוציא את ישראל ממצרים. אך כאשר אמר "חטאתי גו' ואני ועמי הרשעים" (ט, כז) - וידיי וחרטה על העבר, וכן "ואשלחה אתכם" (שם, כח) - קבלה טובה על להבא, והיינו, ששב מחטאו, הרי אז "ויחדלו הקולות והברד".

ובזה חלוקים ב' הפירושים, בפעולת התשובה של פרעה:

להפירוש "לא הוצק" - פעלה תשובת פרעה שיימחק החטא לגמרי מכל וכל, ועל כן גם העונש בטל לגמרי, וטיפות המטר אבדו ונתבטלו כליל. אך לפירוש "לא הגיע" - לא פעלה תשובת פרעה שיימחק החטא לגמרי. ורק שמכיון שלפועל שב פרעה מחטאו, לכן פעלה תשובתו שלא ימשך העונש בפועל ולא "יגיע" לארץ, אמנם, טיפות המים נשאר "באויר", כי גם החטא לא נמחק לגמרי, אלא נשאר במציאותו.

(עי' לקוטי שיחות ח"ז עמ' 52 ואילך)

"דם" ו"צפרדע"

בעבודת האדם

הנה אמרו חז"ל בכל דור ודור חייב אדם לראות את עצמו כאילו הוא יצא ממצרים ומבואר בזה בתניא (פמ"ז) "והיא יציאת נפש האלוקית ממאסר הגוף משכא דחויא ליכלל ביחוד אור א"ס ב"ה ע"י עסק התורה והמצוות בכלל...". וכמו שהציאה ממצרים התחילה ע"י העשר מכות, כמו"כ הוא בעבודת האדם, שתחילת היציאה ממאסר הגוף הוא ע"י העבודה דעשר מכות, וראשיתם מכת דם ומכת צפרדע:

מכת דם: עניין המכה היה הכאת מי היאור שנהפכו לדם, ועניינו בעבודת האדם הוא; טבע המים הוא קר ולח, והיינו הקרירות בעבודת ה', ודם מורה על חיות שכן הדם הוא הנפש וזו היא העבודה דמכת דם להכניס חיות בעבודת ה' במקום הקרירות. ומכה זו היא הראשונה שכן מהקרירות לענייני קדושה יכולים לבוא אח"כ כל הדברים המנגדים לקדושה.

לאחמ"כ באה מכת צפרדע ועניינו בעבודת ה' להכניס קרירות בענייני גשמיות וחומריות, שכן צפרדע היא בריאת המים (שמו"ר פ"י, ג) והיא נכנסה בבתי המצריים ועד שנכנסה "בתנורין" והיינו להכניס קרירות בתוקף החום בגשמיות וחומריות.

וב' עניינים אלו הם תחילת העבודה שעל ידם יצא האדם מהמצרים וגבולים שלו.

(עי' לקוטי ח"א עמ' 119)

מיום המיתה, ולא מפני שהיה יקר להם יום הקימה, כי אם כשרואים ונפגשים ב"עצמי" מתעלפים.

(תרגום מספר השיחות ה'תשי"ד עמודים 4-143, ספר השיחות [המתורגם] ה'תשי"ד ע' קלב)

כיצד לומדים שיהיה נקרא לימוד?

בשנת הבר מצוה של הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק [הרש"ב נ"ע], הוא נכנס אל הסבא הוד כ"ק אאזמו"ר מוהר"ש ל"יחידות", ושאל:

- כיצד לומדים שיהיה נקרא לימוד?

ענה לו אביו הרבי מהר"ש:

"מקרא מלא דבר הכתוב "ושננתם לבניך".

ושננתם - מפרש רש"י לשון חידוד, חד. לבניך - עד שהדברים יהיו מלובנים ובהירים. ודברת בם - יהיה זה המשכה בחיים. בשבתך בביתך - בכל משך זמן ירדת הנשמה בגוף. ובצאתך בדרך ובשכבך ובקומך - העיקר יורגש בתחיית המתים.

הגמרא אומרת: לעולם ישלש אדם שנותיו, שלישי במקרא - שלישי מהלימוד צריך להיות כדי לעורר את האהבה המסותרת, עומק הלב; שלישי במשנה - שלישי כדי לשנות את עצמו; ושלישי בגמרא - שלישי לגמירת הכלי, ואז נעשים לכלי".

הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק [הרש"ב נ"ע] אמר לי:

"בשמעי את האמור הוחלט אצלי ללמוד שולחן ערוך אורח חיים והמצוות השייכות לגוף, כגון נטילת ידיים וכדומה באופן שיפעלו על גופי, שהדברים ייעשו מעצמם, כמו "כרע במודים"² ואז נהייתי לאיש".

כשנהיה בר-מצוה ברכו הוד כ"ק אאזמו"ר מוהר"ש שיהיה אדם.

(תרגום מספר המאמרים ה'תשי"א עמ' 246)

חידושי סוגיות

עיון ופולפול בסוגיות הפרשה

בפלוגתת ר"י ורבנן בביעור חמץ

יעמיק בביאור הגאון מרגצוב במח' זו, ועפ"ז יתלה בדבר גם מחלוקתם גבי חמץ שעבר עליו הפסח / יסיק דנחלקו כאן בהגדרת איסור בל יראה ובל ימצא ועפ"ז יבאר הפלוגתא גבי האכלת חמץ לכלבי הפקר, ויקשר הכל לפלוגתת התנאים בשיעור מכות שלקו המצריים

כי מהות חיוב תשכיתו הוא לסלק שם וחלות האיסור, ונחלקו אם שם חמץ חל על עצם החומר וא"כ בהכרח לסלקו או דחל רק על צורתו ותבנית תכונתו וא"כ די לסלק זאת, ועצם החומר יכול להשאר כי אין בו איסור (ומצינו חקירה כזו בחלות איסורים בתורת הגאון הנ"ל עצמו, עיי' מפענח צפונות פ"א).

ומעתה יש לתלות בזה עוד פלוגתא דר"י ור"ש להלן בפרקין דף כח בחמץ שעבר עליו הפסח, דלר"י אסור בהנאה ולר"ש מותר, וביאר הגאון הנ"ל עצמו (הובא במפענח"צ שם) "דמאן דס"ל אסור ס"ל דהאיפור חל על העצם, ומאן דס"ל מותר ס"ל דלא הוה רק תואר וכשה"ך הזמן בט"א התואר", ולדברינו הן הן הדברים והיא הפלוגתא דידן.

תנן בריש פרק כל שעה ר' יהודה אומר אין ביעור חמץ אלא שריפה, וחכמים אומרים אף מפרר וזורה לרוח או מטיל לים", וביאר הרגזובי (צפע"נ עה"ת בחוקותי כו,ו) דנח' בגדר תשכיתו, כי כל חפצא כלול מחומר וצורה, ולדעת ר"י השבתה היינו לבטל עצם המציאות החומרי וממילא צריך לשורפו, כי אם יהי' מפרר וזורה לרוח נשאר בעולם עצם החומר; משא"כ לחכמים אף ביטול "צורת" החמץ בלבד, לסלק תבניתו ותכונתו להיות ראוי להנאה ואכילה, השבתה מקרי. עיי"ש שתלה בזה הפלוגתא בספרא עה"פ "והשבתה חיי" דלר"י "מעבירים מן העולם" ולר"ש "משביתן שלא יזיקו", וחכמים כר"ש.

וי"ל דשיעור השבתה המחוייב תלוי בחקירה מהו שיעור חלות האיסור בדבר,

שהוא מופשט מאיזו צורה שתהי, ולכן עצם המציאות של החמץ ברשותו אסורה. זהו יסוד שיטת ר"י.

ובאמת גם באיסורי הנאה גופא (המורה על חלות איסור עמוקה יותר מאכילה כנ"ל) אפ"ל שני אופנים עדיין, דהנה גבי דעת חזקי' בפרקין כא: דיליף איסור הנאה מ"לא יאכל חמץ, לא יהא בו היתר אכילה", כתב רש"י "מדקרינא לא יאכל משמע לא יהא בו היתר המביא לידי שום אכילה וסתם הנאות לידי אכילה הם באות שלוקח בדמים דבר מאכל", הרי דאיסור הנאה הוא סניף מן האכילה, כי הנאה מביאה לאכילה, ובמובן רחב יותר הדבר כולל כל הנאה שיש ממנה ריוח ותועלת (וממילא הדבר "מביא לידי שום אכילה". . . שלוקח בדמים דבר מאכל", ועיי' מהר"ם חלאוה שם). ובשד"ח כללים מע' כ כלל קיט כ' דגם לרב אבהו דפליג אחזקי' עדיין גדר ההנאה שאסרה תורה הוא "שלא יהא בו היתר אכילה", עיי"ש.

(1) ומעתה יש להבין שיטת חכמים דסברי דאף בחמץ אין שם האיסור חל על עצם מציאות החומר, אף שלכאור' איסור כל יראה וכל ימצא מוכיח דלא כן, כנ"ל. וכנראה צ"ל דבאמת אף חכמים סברי שאיסור ב"י ובי"י מורה על איסור בעצם המצאות החמץ (ולא רק שאסור להשתמש בו לאכילה או להנאה), אבל מ"מ לדידהו זהו רק סניף מן עיקר הדבר, פירוש דראשית הדבר הוא שהחמץ אסור באכילה ובהנאה, אלא שהחמירה תורה לאסור אף המצאות עצם מציאות החמץ, מיהו לא אסרה כאן אלא המצאות של מציאות חמץ הראוי לאכילה או להנאה. אבל ר"י סבירא ל' דאיסור ב"י ובי"י מוכיח שיש כאן עומק חדש בפני עצמו בחלות האיסור, דהאיסור חל על עצם החומר, ולהכי בעי שריפה דוקא כנ"ל. הערת המו"ש.

והנה איסור החמץ אינו רק באכילה והנאה אלא גם בכל יראה וכל ימצא (וכתוצאה מאיסור זה בא חיוב ביעור), והרי החילוק בין ג' ענינים אלו (אכילה, הנאה, וב"י וב"י) הוא בהגדרת יסוד איסור חמץ. כי שייכותה של אכילה (ואיסורה) אל הדבר הנאכל היא אל הצורה שלו, היינו כפי שהוא מצויר בתבנית ותכונה הראוי לאכילה, ולא אל החומר בהיותו בפני עצמו, היינו עצם מציאותו; ואילו ההנאה מהדבר (ואיסורה) קשורה (גם) לעצם הדבר מאכל אף בטרם בא לתבנית דבר הנאכל. וזהו אחד הביאורים במהות החילוק בין איסורי הנאה לאיסורי אכילה, דלכאורה איסור אכילה ע"פ תורה מורה שהדבר האסור הוא חפצא של טומאה ורע, ואם רע הוא איך מותר בהנאה, אלא די"ל דאיסור אכילה היינו שהרע נמצא רק בצורת הדבר וחיצוניותו (כמה שגורם לו להיות ראוי לאכילה), ולכן הדבר מותר בהנאה, כי בחומר ועצם הדבר (השייך להנאה) אין כל רע.

והנה סו"ס גם הקשר של הנאה (ואיסורה) אל הדבר הוא ע"י השימוש בו, הנעשה דוקא כאשר החומר הוא בצורה מסוימת, וא"כ הא גופא ראי' שקשר זה של האיסור אל הדבר הוא כפי שיש לו כבר איזה ציור שהוא (ולהלן ית' יותר בפרטיות החילוק בין "ציור" זה ל"ציור" האוסר באכילה). אך בחמץ מצינו איסור נוסף שאינו בשאר איסורי, והוא שחפצא זה אף לא ימצא ברשותו של ישראל, אפילו מבלי כל שימוש בחמץ – היינו, שבחפצא זו האיסור חדר לחומר ועצם הדבר כפי

דרכי החסידות

שיחות ומכתבים בעניני עבודת ה'

מכ"ק אדמו"ר מוהרי"צ מליובאוויטש זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע

"ושננתם לבניך" – כיצד?

פעם יצא הוד כ"ק רבנו הזקן אל התלמידים - היה זה כשרבנו הזקן הרגיש שאחדים מהתלמידים לא קלטו את הדברים לאמיתתם - ואמר להם תורה מהבעל שם טוב על הפסוק "ושננתם לבניך"

"ובשכבך" – יום המיתה, "ובקומך" – תחית המתים

בטיול [בעת השהות בנאות-דשא, ביום] י"ג בסיון [תרנ"ה] אמר אבי:

היום הוא ה"אסרו חג" החסידי, היום הוא היום השביעי מעליית נשמת מורנו הבעל שם טוב! שמעתי אז מאבי [כ"ק אדמו"ר מהר"ש] את מאמר הבעל שם טוב [ושננתם לבניך] על הפסוק "יקרה היא מפנינים". אבי סיפר שהוד כ"ק רבנו הזקן היה תקיף. "עצמי", נשמה דאצילות, כשהיא יורדת למטה לשמש בתפקיד מנהיג הדורות - יכולים לשער באיזו חומרה זה היה.

פעם יצא הוד כ"ק רבנו הזקן אל התלמידים - היה זה כשרבנו הזקן הרגיש שאחדים מהתלמידים לא "קלטו" את הדברים לאמיתתם - ואמר להם תורה מהבעל שם טוב על הפסוק "ושננתם לבניך":

ושננתם - תשנן, לשון שינון, לבניך - לאלה שרוצים להבין, ודברת בם - תדבר אליהם באופן שיכנסו הדברים בם, וזה מועיל, שיהיה בשבתך בביתך - לברר את הניצוצות שבבית, של עצמו, ובשבתך בדרך - לברר את הזולת ואת העולם, וזה נוגע ל - **ובשכבך** - יום המיתה, ובקומך - תחית המתים.

כששמעו התלמידים תורה זו, התעלפו רבים מהם. הם התעלפו לא מפני שפחדו

והנחה מצינו סוג הנאה שאין בו צד המביא לאכילה, והוא השתמשות שאין ממנה תועלת ורווח, כגון המאכיל דבר איסור לכלבי הפקר, ואיפליגו בזה בירוש' כאן אם מותר או אסור. ומעתה י"ל דתלוי בחקירה כעין הנ"ל, עד כמה חדר איסור חמץ בחפצא האסור, דכבר נת"ל דאיסור הנאה מורה על חלות איסור עמוקה מאכילה, הקרובה יותר לעצם מציאות הדבר, ובזה נחלקו כמה עמוק הדבר, דמאן דמתיר סבר דאיסור הנאה קרוב לעצם הדבר רק עד מקום שיש לו עדיין שייכות לתואר וציוור, ולהכי מוגבל האיסור רק להנאה המביאה לידי אכילה. אבל אידך מ"ד סבר דאיסור הנאה שורה על עצם הדבר (גם כפי שאין לו כל שייכות לתואר וציוור), וראיתו לזה מהא דאסור החמץ אפי' בבל יראה ובל ימצא (וכמו שנת"ל בסברת ר' יהודה לחייב שריפה) – ומעתה סבר דגם איסור ההנאה הוא איסור מצד עצמו הכולל כל אופן של השתמשות, גם כזה שאינו "מביא לידי שום אכילה". ומ"ד הראשון יתרץ דהא דאסרה תורה חמץ גם בב"י וב"י הוי בגדר סייג בלבד לאיסור אכילה והנאה (וא"כ אינו מעיד על עומק נוסף בחלות האיסור), וכשיטת הר"ן הידועה בריש פסחים דאיסור ב"י וב"י הוא מטעם שלא יבא לאכלו (והאריכו הראשונים שם, אמאי לא מצינו בתורה סייג כזה בשאר איסורי אכילה והנאה), וכבר מצינו בכ"מ גדר של "סייג" שהוא מדאורייתא ולא רק מד"ס, ואכ"מ.

ובזה יש להמתיק פלוגת התנאים בהגדה גבי מכות מצרים, דלדעת ר"א "כל

מכה . . היתה של ארבע מכות כו" וולדעת רע"ק "של חמש מכות", וביאר הכלבו דהדברים מיוסדים על זה שכל דבר מורכב מד' יסודות אש רוח מים עפר, וישנו גם "יסוד פשוט" – חומר ההיולי המופשט מד' היסודות; ור"א ס"ל שהמכה כללה גם ד' היסודות שבשורש מציאות הדברים (בטרם נתמזגו ונתגבשו למציאות אחת שלפנינו), ורע"ק ס"ל דאף חומר היולי נפגע במכה, שהוא יסוד חמישי. ונמצא דלב' הדעות לא היתה המכה רק בדבר הנגלה כמו שהוא לפנינו אלא גם בשורש החומר ויסודו, אלא דפליגי בשיעור הדבר עד כמה עמוק הוא. וי"ל דשייכא להפלוגתא דלעיל עד כמה עמוק שם איסור חמץ וממילא עד היכן נדרשת השבתתו, כי הוא הדבר לענין מכות מצרים שבאו לשבור ולבטל מציאות מצרים, דהדבר תלוי עד היכן הוא שיעור טומאת מצרים שצריך לשבור ולסלק (וידוע דטומאת מצרים וטומאת חמץ כרוכים זב"ז). דר"א דסבר שהמכה היתה רק עד מקום השייך כבר לציוור ד' יסודות, היינו השיטה דביעור חמץ הוא רק עד היכן שמציאותו קשורה לתואר (ולצורה) של החמץ, האפשרות לאכילה והנאה; ודעת רע"ק שהמכות היו גם בחומר ההיולי – היא כמ"ד שאין ביעור חמץ אלא שריפה, ומתאימים הדברים להפליא עם המבואר להדיא בפסחים ה: דאכן רע"ק הכי ס"ל גבי ביעור חמץ.

ומעתה יש לבאר גם דברי ר' יוסי הגלילי בהגדה שם לעיל מיני' "מנין כו' שלקו המצרים במצרים עשר מכות כו", די"ל שלא לחינם הובאו דבריו בסמוך, כי

בדברים אלו נחלק על ב' האחרים דלהלן מיני' (וימתק עפ"ז הל' דלהלן "ר"א אומר כו", וק"ל), ובא לומר דכל מכה נמנית כמכה אחת בלבד (ולהכי מנינן עשר). והוא לשיטתו גבי חמץ, דאשכחן בפסחים כג ע"א דסבר דחמץ מותר בהנאה, וכבר ביארנו לעיל דאם אין דבר אסור בהנאה מוכחא מילתא שחלות האיסור היא רק

בתואר הדבר ולא בעומק (ואיסור ב"י וב"י אפ"ל שהוא סייג בלבד כנ"ל). והכי נמי ס"ל בנוגע לטומאת מצרים, שלא נגעה אלא בתואר וחיצוניות הדברים – וממילא כל מכה היתה רק במציאות הדברים כפי שהם כבר מורכבים מד' היסודות למציאות אחת בלבד.